

ОЗНАКИ САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

А. А. Пащенко

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського» allapasenko23@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор М. Й. Казанжи

Вступ: Кожній людині властиве первинне прагнення до самоздійснення, до реалізації своїх життєвих планів та цілей, наявність та зміст яких і визначає напрямки та стратегії самоздійснення. Однак відсутність можливості задовольнити найсуттєвіші базові потреби, що характерна для сучасного соціуму, часто обмежує активність особистості саме вирішенням цих проблем, а не реалізацією власного самоздійснення. Відтак актуальним дослідницьким завданням є виявлення специфічних характеристик, за вираженістю яких можна засвідчити самоздійснення людини, так званих ознак самоздійснення. Адже, не дивлячись на наявність досліджень феномену самоздійснення у межах соціально-гуманітарних наук, виявлення конкретних ознак самоздійснення характеризується високим ступенем нагальності в практичному плані, тож саме на цьому питанні зосередимось в даному повідомленні.

Виклад основного матеріалу: Сучасне суспільство пропонує безмежні можливості для розвитку людини і її реалізації в різних областях діяльності. Але пропоновані суспільством можливості одночасно ставлять людину і перед необхідністю постійного вибору, перед прийняттям рішень в складних питаннях, перед проблемою пошуку свого місця в житті і обранням стратегій самоздійсненності. Можливість ефективно вирішувати ці питання безпосередньо пов'язана з самою особистістю, зі змогою реалізації потенційних ресурсів, з визначенням своїх бажань, ресурсним потенціалом забезпечення процесу самоздійснення.

При виявленні ознак самоздійснення ми послуговувалися теоретичними методами, застосування яких передбачало аналіз наукової літератури, а також

синтез, узагальнення, систематизацію відомостей щодо визначення та ознак самодостатності.

Варто зауважити, що саме поняття «самоздійснення» досить вивчене. Найбільш розроблена означена дефініція з позицій філософського, акмеологічного і психологічного підходів. Дослідження засвідчили, що у філософському сенсі проблема самоздійснення людини розглядається через розкриття онтологічних питань буття як пошуку і реалізації сенсу життя і призначення людини.

Теоретичний аналіз зарубіжної та вітчизняної наукової літератури показує, що багато представників вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл і напрямків займаються вивченням категорії «самоздійснення». Серед зарубіжних психологів свої роботи присвятили вивченню проблеми самоздійснення О. Г. Асмолов, Б. Г. Ананьєв, Б. С. Братусь, А. Маслоу, А. Адлер, Ш. Бюлер, Е. Фромм, Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн та ін.

Аналіз поглядів на самоздійснення особистості в працях зарубіжних і вітчизняних вчених дозволяє відзначити, що в своїй більшості автори бачать в самоздійсненні процес реалізації людиною своїх потреб і можливостей, стан руху до вершинного рівня психологічного розвитку.

Аналогом терміна «самоздійснення» є поняття «здійснитися», що означає – виповнитися, тобто втілитися в дійсність. Також поняття «самоздійснення» визначається як «прояв і реалізація своїх здібностей» або ж самоздійснення (self-fulfillment) часто трактується як доконаний, кінцевий результат самореалізації, повна реалізація можливостей особистості [3].

На особистісному рівні самоздійснення людини відбувається за рахунок формування і розвитку новоутворень різного рівня. Становлення певних новоутворень і їх закріплення як особистісних якостей призводить до руйнування однієї соціальної ситуації розвитку і обумовлює виникнення іншої, адекватної новому психологічному вигляду особистості.

Аналіз літератури показав, що самоздійснення є одночасно процес (рух до своїх сутнісних, істинним початків) і результат (буття істини і істина буття);

самоздійснення має на увазі, що активність в процесі руху до суті виходить від самої людини, тобто здійснити себе може тільки сама людина; самоздійснення як сформований в якості мети-ідеалу результат задає напрямок саморозвитку людини в цілому.

На сьогодні в науці самоздійснення розуміється з одного боку, як процес життя людини, а з іншого – як його результат, підсумок життєвого шляху. Так, в процесі самоздійснення людина опредметнює свої сутнісні сили – здібності, обдарування, творчі можливості – у продуктах своєї праці, матеріальних та духовних цінностях». Вперше представила в рамках концепції життєвого шляху проблему самоздійснення Ш. Бюлер, яку дослідниця вважала головною рушійною силою розвитку людини, а прагнення до самоздійснення за своїм змістом є близьким до самоактуалізації або самореалізації, здатність до самоздійснення визначає як вроджену властивість людини (яку все ж таки можуть деформувати, загальмувати дефекти виховання та несприятливе соціальне оточення) [2]. О. М. Корніяка зауважує, що найчастіше самоздійснення розглядається або як процес постійного самозростання, або як результат саморозкриття особистості в життєдіяльності, досягнення життєвих цілей, можливість реалізації проекту життя. Від здатності людини ставити цілі, найбільш адекватні її внутрішній сутності і залежить повнота самоздійснення людини [4].

Самоздійснення особистості як вміння визначити свідомий саморозвиток людини, в процесі якого розкриваються її потенційні можливості у різних життєвих сферах, результатом чого є постійне досягнення особистісного та соціально значущих ефектів, формування власного «простору життя».

Можна виділити такі основні ознаки особистісного самоздійснення: людина має власну мету (стратегію) свого життя та невпинно прагне її реалізувати; активність у процесі руху до сутності виходить від самої людини, тобто самоздійснитися може лише сама людина; притаманна виражена потреба у самовдосконаленні; мотивація досягнення успіху в обраній справі; розкриття людиною її особистісного потенціалу та життєвих цілей; задоволення потреби у

визнанні соціумом; безупинність – постійна постановка нових цілей відповідно до докладання адекватно визначених власних зусиль та зростаючих можливостей людини; внутрішньо властива особистості суперечність між її життєвою метою (сенсом її життя) та її реальними буттям і ступенем наближення до цієї мети; самоздійснення як результат, сформульований в якості цілі, завдає напрям саморозвитку людини у цілому.

Ознаки самоздійснення залежать від його форми (способу), яка може бути як зовнішня (досягнення соціально значущих ефектів в різних сферах життєдіяльності: професії, творчості, спорті, мистецтві, навчанні, політичній та громадській діяльності тощо), так і внутрішня (самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, естетичному, моральному, духовному та професійному аспектах). При цьому, зовнішня форма самоздійснення неможлива без внутрішньої [1].

За силою впливу на процес досягнення самоздійснення у професії виокремлено такі визначальні чинники професійного самоздійснення як креативність у сфері ділового спілкування, мотиваційний критерій комунікативної компетентності у сфері ділового спілкування. Найбільш вираженим предиктором досягнення фахівцями високого рівня професійного самоздійснення став показник «креативність у сфері ділового спілкування». Відтак, креативність як здатність до нестандартного розв'язання комунікативних завдань, прояв творчості у реалізації комунікативної складової професійної діяльності, що є за формою педагогічним спілкуванням, визначає найбільшою мірою професійне самоздійснення викладачів вищої школи і реалізацію його внутрішньої зовнішньо-професійної форм. Внутрішньо-професійне самоздійснення (його показники) цих фахівців зумовлюється, крім чинника «креативність у сфері ділового спілкування», ще й низкою таких, достатньою мірою виражених, чинників: це ключові критерії комунікативної компетентності – інструментальний критерій, а також (у його складі) «адекватність у сфері ділового спілкування», мотиваційний критерій і в складі когнітивного критерію «рефлексія ділових комунікацій»; професійна

компетентність – у тому числі креативна, самоосвітня і педагогічна; показники невербальної виразності педагога: «формально-динамічні параметри невербальної поведінки» і «здатність до управління та рефлексії в невербальній поведінці у педагогічному спілкуванні»; «ціннісні орієнтації» й «контактність» і, нарешті, «вміння викладати свої думки». Зовнішньопрофесійне самоздійснення детермінується, крім найбільш вираженого чинника «креативність у сфері ділового спілкування», і «внутрішньою професійною мотивацією», «зовнішньою позитивною мотивацією», «професійною компетентністю» – у тому числі «інформаційною компетентністю»; «креативністю» (у життєдіяльності), «адекватністю у сфері ділового спілкування», здатністю до «побудови ефективних комунікативних програм» і мотиваційного критерію – «мотивом подолання комунікативних труднощів» тощо [4]. Встановлені предиктори хоча і можуть розглядатися в якості ознак самоздійснення, оскільки мають безпосереднє відношення до самоздійснення, є маркерами даного процесу, все ж потребують глибшого вивчення в даному контексті.

Висновки. Соціально-економічна ситуація українського суспільства ускладнює процес самоздійснення сучасної дорослої людини. Проблеми її самоздійснення повинні досліджуватись і розв'язуватись на соціальному, психологічному та науково-емпіричному рівнях. Людина, що самоздійснюється, виступає як суб'єкт власного життєвого шляху, який спрямовує свої зусилля на «здійснення свого життя гідним чином». Самоздійснення особистості є багатограним процесом, який може протікати в різних формах – як самовираження, самореалізація або самотрансценденція, супроводжуючись або супроводжуючи прагненням до особистісного зростання і саморозвитку. Ознак самоздійснення досить багато, вони залежать від його форми та змісту. Найбільш поширеними, такими, що виділяються переважною більшістю дослідників, є наявність мети власного життя, прагнення до реалізації себе, вираженість потреби у самовдосконаленні, мотивація досягнення успіху в обраній справі, задоволення потреби у визнанні,

безупинність, наявність суперечностей, що вирішуються людиною тощо. Ознаки самоздійснення варто досліджувати на перетині встановлених факторів, чинників, детермінант, предикторів та ін. даного процесу, що дасть розлогий теоретико-емпіричний матеріал для їх глибшого розуміння.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у емпіричному вивченні встановлених ознак самоздійснення.

Література:

1. Буданов В.Г. Методологія синергетики в постнекласичній науці і освіті, 2007. 232 с.
2. Кіяткіна І.В. Ціннісно-сміслова організація життєвого проекту. Режим доступу: www.pirao.ru/ru/news
3. Клочко В.Є. Самоорганізація в психологічних системах: проблеми становлення ментального простору особистості (введення в трансспективний аналіз). 2005. 174 с.
4. Корніяка О. М. Визначальні чинники професійного самоздійснення викладача вищої школи. *Актуальні проблеми психології*. 2017. Том V. Випуск 17. С. 76-89.